

Број/Број: 37
Сарајево/Сарајево

Економска и политичка сарадња у југоисточној Европи СЕФТА 2006

Припремљено за:
Парламентарну скупштину Босне и Херцеговине

Истраживачки центар Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине
Припремио: спољни сарадник

У сарадњи са Мисијом ОСЦЕ-а, Програм јачања закондавне власти

30.08.2007.

SADRŽAJ

Izvršni sažetak	3
Regionalna saradnja	4
Regionalna saradnja kao uslov pridruživanje EU	4
Regionalne ekonomske integracije	5
Definicija CEFTE	5
Istorija CEFTE	5
Članice CEFTE	6
Razlozi za prihvatanje CEFTE 2006	6
Karakteristike CEFTE 2006	7
Ciljevi CEFTE 2006	7
Prednosti CEFTE 2006 u odnosu na staru CEFTU	8
Prednosti CEFTE 2006 u odnosu na bilaterarne sporazume	9
Bosna i Hercegovina i CEFTA 2006	9
Ekonomski pokazatelji	10
Liberalizacija trgovine	13
Direktne strane investicije	14
Zaštita poljoprivredne proizvodnje	17
Zaštitne mjere predviđene CEFTOM	17
Literatura	19

Izvršni sažetak

Regionalna saradnja u jugoistočnoj Evropi neophodna je jer se mnoga pitanja mogu uspješno rješavati samo na regionalnoj osnovi (npr. borba protiv organizovanog kriminala, trgovina ljudima, elementarne katastrofe i sl.). Takođe se smatra da je na taj način lakše privući strane investicije, te pregovarati sa Svjetskom trgovinskom organizacijom, Svjetskom bankom i drugim finansijskim institucijama. Pored toga, regionalna saradnja je osnov za ulazak u EU i NATO. U Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, konstruktivna regionalna saradnja se uvažava kao indikator koji ukazuje na spremnost neke zemlje da se integriše u EU.

Regionalnu saradnju je do sada podsticala i promovisala međunarodna zajednica. Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope, čiji je mandat od njegovog osnivanja 1999. godine bio jačanje regionalne saradnje, će se transformisati u Regionalni savjet za saradnju čiji će sekretarijat biti smješten u Sarajevu, a vodiće ga generalni sekretar iz regiona.

Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA) je sporazum o slobodnoj trgovini između zemalja Centralne i Jugoistočne Evrope i znači liberalizaciju trgovine između zemalja članica. CEFTA ima politički i ekonomski značaj jer se podrazumijeva kao uslov za članstvo u EU i jer joj je cilj privući investicije, razviti infrastrukturu, poboljšati poslovni imidž regiona, povećati konkurentnost regiona, bolju snabdjevenost jeftinijim i kvalitetnijim proizvodima, te povećati zaposlenost i standard. Prednost CEFTE u odnosu na bilateralne sporazume je što omogućava veću transparentnost za biznis, lakše administriranje za vladu, veću uniformnost i bolju disciplinu učesnika.

CEFTA 2006 je moderniji sporazum u odnosu na staru CEFTU jer omogućava veću liberalizaciju trgovine (do 90%), uvodi modernija pravila u skladu sa pravilima EU, uvodi nove trgovinske oblasti (javne nabavke, usluge, intelektualnu svojinu), u skladu sa pravilima Svjetske trgovinske organizacije, i jača CEFTA institucije koje će nadzirati implementiranje i sprovođenje CEFTE.

Bosna i Hercegovina ima vrlo loše ekonomske pokazatelje u odnosu na prosjek regiona. Ima veliki deficit tekućeg računa, malu pokrivenost uvoza izvozom, mali udio izvoza u društvenom bruto proizvodu. Bosna i Hercegovina ima vrlo mali udio direktnih stranih investicija u odnosu na region i najveću nezaposlenost u regionu. Međutim, Bosna i Hercegovina ima najliberarniju trgovinu u regionu. Preko 30% njene trgovine otpada na trgovinu sa regionom, a od toga preko 90% na trgovinu sa dvije susjedne zemlje, Hrvatskom i Srbijom.

Svaka zemlja poduzima mjere zaštite poljoprivredne proizvodnje. Bosna i Hercegovina ima mogućnosti prema novom sporazumu CEFTA 2006 da zaštiti svoju poljoprivrednu proizvodnju od prekomjernog uvoza iz susjednih zemalja. Postoji više klauzula za zaštitu koje BiH može koristiti (poteškoće sa platnim bilansom, državna pomoć, anti-damping, opšte zaštitne mjere). Za BiH je najbolje, najbrže i najefikasnije rješenje korištenje specifičnih zaštitnih mjera ili člana 23 bis.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovina je trebala odlučivati o ratificiranju CEFTE
31.07.2007.

Regionalna saradnja

Značaj regionalne saradnje u rješavanju regionalnih problema je danas opšte priznat. Regionalna saradnja u jugoistočnoj Evropi je neophodna iz više razloga:

1. Mnogi problemi se mogu uspješno rješavati samo na regionalnoj osnovi (borba protiv organizovanog kriminala, trgovine ljudima, prevencija i borba protiv elementarnih katastrofa i sl.)
2. Privlačenje investicija je uspješnije na regionalnoj osnovi (strani investitor će radije uložiti u tržište od blizu 60 miliona potrošača koliko ima CEFTA 2006 nego u tržište od 4 miliona ljudi koliko ima Bosna i Hercegovina)
3. Svjetska trgovinska organizacija ima trenutno 150 članica. Pojedinačno zemlje, poput Bosne i Hercegovina, imaju veće mogućnosti da promovišu svoje interese kada djeluju zajedno.
4. Međunarodne finansijske institucije sve više imaju regionalni pristup u davanju finansijske pomoći.
5. Regionalna saradnja se smatra uslovom za pridruživanje EU i NATO-u

Osnovni mandat Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope, od njegovog osnivanja 1999. godine je jačanje regionalne saradnje. Kada je Pakt za stabilnost pokrenut, regionalnu saradnju je uglavnom vodila i promovisala međunarodna zajednica. Ovo više nije slučaj. Pakt se transformiše u Regionalni savjet za saradnju. Sekretarijat će biti smješten u Sarajevu, a vodiće ga generalni sekretar iz regiona. Regionalni savjet za saradnju će podržavati regionalnu saradnju u jugoistočnoj Evropi i koordiniraće rad u inicijativama po različitim oblastima saradnje koje sada postoje u okviru Pakta – od parlamentarne saradnje do borbe protiv korupcije, trgovine, infrastrukture itd. Regionalni savjet za saradnju će kroz svoj sekretarijat pružati operativnu podršku Procesu saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP), kao glavnom okviru za političke konsultacije. Regionalni savjet će podržavati evropsku i euro-atlansku integraciju regiona i djelovaće kao glavni sagovornik EU za regionalnu saradnju.

Regionalna saradnja kao uslov pridruživanja EU

Evropska unija je zasnovana na principu regionalne saradnje i isti princip postavlja kao obavezan preduslov dalje integracije jugoistočne Evrope u Evropsku uniju.

Proces stabilizacije i pridruživanja pokrenut je u maju 1999. godine izražavajući dugoročno opredjeljenje Evropske unije da pomogne zemljama regiona na putu ka punopravnom članstvu. Jedno od poglavlja sporazuma je posvećeno regionalnoj saradnji s izjavom da će zemlje regiona aktivno promovisati regionalnu saradnju. Konstruktivna regionalna saradnja se uvažava kao indikator koji ukazuje na spremnost neke zemlje da se integriše u EU. To je takođe jedan od kriterija i za prijem u NATO.

U pogledu regionalne saradnje zemlje učesnice Procesu stabilizacije i pridruživanja su se obavezale da ostvare konkretne ciljeve i inicijative, u skladu sa Solunskom agendom, u oblasti liberalizacije slobodne trgovine.

Regionalne ekonomske integracije

Regionalne ekonomske integracije uglavnom prolaze kroz sljedeće faze:

1. davanje bilateralnih trgovinskih povlastica,
2. uspostavljanje sporazuma o slobodnoj trgovini,
3. kreiranje carinske unije, pa čak monetarne unije i zajedničkog tržišta.

Ključne faze u podsticanju slobodne trgovine u našem regionu su bile:

1. potpisivanje Memoranduma o razumjevanju o trgovinskoj liberalizaciji u regionu 2001. godine,
2. potpisivanje 32 bilateralna sporazuma o slobodnoj trgovini
3. potpisivanje novog Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006), 19. decembra 2006. godine u Bukureštu.

Definicija CEFTE

Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA) je sporazum o slobodnoj trgovini između zemalja Centralne i Jugoistočne Evrope. Sporazum o slobodnoj trgovini znači liberalizaciju trgovine na recipročnoj bazi. To znači da svi partneri eliminišu carine na uvoz sa teritorije drugih partnera.

Istorija CEFTE

CEFTA je potpisana 21. decembra 1992. godine u Krakovu sa namjerom da ponovo izgradi ekonomsku integraciju između Poljske, Mađarske, Čehoslovačke (kasnije Češke i Slovačke) i oživi trgovinu između ovih zemalja. Implementacije CEFTE je počela u julu 1994. godine i odnosila se samo na nepoljoprivredne proizvode. U početku je bilo predviđeno da se od 1998. godine izvrši i potpuna liberalizacija trgovine poljoprivrednih proizvoda.

To se nije desilo iz razloga što su sve zemlje imale viškove poljoprivrednih proizvoda i sve su imale razne mjere za pomoć poljoprivredi, te se nijedna zemlja nije htjela izložiti riziku da poljoprivredni proizvodi iz drugih zemalja potisnu domaće. Tako su trgovinske barijere za poljoprivredne proizvode parcijalno snižene u drugoj polovini devedesetih godina, ali su i dalje ostale relativno visoke.

Kasnije se CEFTA proširila i na neke balkanske zemlje. Slovenija se pridružila CEFTI 1996, Rumunija 1997, Bugarska 1998, Hrvatska 2002 i Makedonija 2006. Poslije 2004. godine kada su Češka, Slovačka, Mađarska, Poljska i Slovenija postale članice EU i napustile CEFTU, ime CEFTA je postalo sinonim za balkanske integracije i sporazum je konačno potpisan u decembru 2006.

Potpisnice CEFTE 2006 su Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Srbija i UNMIK u ime Kosova. Bosna i Hercegovina i Srbija do danas nisu ratifikovale sporazum.

Članice CEFTE¹

ZEMLJA	Pristupila CEFTI	Izašla iz CEFTE
 Poljska	1994	2004
 Mađarska	1994	2004
 Čehoslovačka Češka Slovačka 	1994	2004
Slovenija 	1996	2004
Rumunija 	1997	2007
Bugarska 	1999	2007
Hrvatska 	2003	—
Makedonija 	2006	—
Bosna i Hercegovina 	2007	—
Moldavija 	2007	—
Srbija 	2007	—
Crna Gora 	2007	—
Albanija 	2007	—
Kosovo (UNMIK) 	2007	—

Razlozi za ratifikaciju CEFTE 2006

Politički

CEFTA nije samo trgovinski sporazum koji ima ekonomski značaj nego takođe i način da zemlje regiona ostvare svoj cilj pridruživanja EU. To se vidi iz Preambule CEFTE² gdje se kaže da je cilj zemalja potpisnica da pristupe Evropskoj uniji i da je CEFTA dokazan put za članstvo u EU što se vidjelo najbolje na primjeru Češke, Mađarske, Poljske, Slovačke i Slovenije, te Bugarske i Rumunije.

Ekonomski

Sporazum o slobodnoj trgovini ima značajan ekonomski potencijal na regionalnu trgovinu. Očekuje se da će CEFTA 2006:³

- utrostručiti trgovinu u regionu
- učetverostručiti trgovinu između Zapadnog i Istočnog Balkana
- udvostručiti trgovinu unutar Zapadnog Balkana.

CEFTA takođe ima veliki uticaj na privlačenje stranih investicija izvan regiona.

¹ www.en.wikipedia.org

² Sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006), Sarajevo, april 2007.

³ Magnus Wijkman : Expanding Trade and Investment in South Eastern Europe, Brussels, 18-21, April 2007

Karakteristike CEFTE 2006

Glavne karakteristike CEFTA 2006 su:

- uspostavljanje zone slobodne trgovine u jugoistočnoj Evropi do 31. decembra 2010. godine;
- preuzimanje ugovorenih koncesija iz prethodna 32 bilateralna sporazuma;
- uklanjanje carina na industrijske proizvode do 1. januara 2009. godine;
- smanjivanje i postepeno uklanjanje necarinskih barijera ;
- posebne carine za poljoprivredne proizvode, kako je utvrđeno u aneksima sporazuma;
- uvođenje novih oblasti u sporazum, kao što su trgovina uslugama, investicije, intelektualna svojina i javne nabavke, uz detaljnije definisanje područja obuhvaćenih prethodnim CEFTA sporazumom;
- uvođenje mogućnosti dijagonalne kumulacije porijekla proizvoda⁴
- novi mehanizmi arbitraže itd.

Ciljevi CEFTE 2006

Glavni razlozi za iniciranje multilateralnog sporazuma su:

- liberalizacija trgovine i unaprijeđivanje razvojnih potencijala regiona;
- uvođenje jedinstvenih pravila (u odnosu na značajne razlike u bilateralnim sporazumima) i povećanje sigurnosti za investitore (povećanje transparentnosti i uniformnosti, smanjenje kompleksnosti i administracije), povećanje konkurentnosti, ekonomije obima, promjena imidža regiona, veća sigurnost u primjeni pravnog okvira prilikom implementacije sporazuma (multilateralizacija prava i obaveza, arbitraže i slično);
- uprošćavanje procedura olakšava i stimuliše domaće i strane investitore da više investiraju u regionu i doprinosi porastu kompleksnijih vidova saradnje kao što su: zajednička ulaganja, razmjena stručnih kadrova, tehničke inovacije i zajednički nastup na trećim tržištima;
- priprema za članstvo u EU (regionalna saradnja kao uslov za napredovanje u procesu integracija) i način da se uvodi *acquis communautaire* na sektorskom nivou;
- olakšavani kriterija za proširenje i izmjenu dosadašnjeg CEFTA sporazuma da se omogući bolja saradnja (uvođenje novih oblasti kao što su usluge, intelektualna svojina i investicije vezane za trgovinu, uvođenje novih procedura, perspektiva institucionalnog osnaživanja – sekretarijat) predstavljaju značajno unaprijeđenje ovog regionalnog aranžmana;
- liberalizacija trgovine obezbjeđuje širi kontekst za zajedničko energetske tržište u jugoistočnoj Evropi i za koordinirani razvoj transporta, transportne infrastrukture i infrastrukture za zaštitu životne sredine

---

⁴ Dijagonalna kumulacija znači korištenje sirovina i njihova prerada u više zemalja tako da finalni proizvod ne gubi prednost preferencijanih carina kada ulazi u EU. Sistem se uspješno primjenjuje od 1997. godine, između EU i EFTA zemalja, kao i centralnoevropskih i istočnoevropskih zemalja prije ulaska u EU, a od 1999. godine i sa Turskom.

- podrška koju multilaterarnom sporazumu pružaju Evropska komisija, Pakt za stabilnost jugoistočne Evrope, Svjetska trgovinska organizacija, Svjetska banka.

Očekuje se da će CEFTA 2006 donijeti pozitivne promjene zemljama regiona i njihovim građanima. Novi sporazum bi trebao doprinijeti političkoj stabilnosti regiona, privlačenju investicija, razvoju infrastrukture i poboljšanju poslovnog imidža regiona. Sa stanovišta potrošača se očekuje da sporazum obezbijedi jeftinije i kvalitetnije proizvode u kratkom roku, a u dugom roku porast životnog standarda uslijed porasta konkurentnosti proizvoda iz regiona, te izvoza i zaposlenosti.⁵

Prednosti CEFTE 2006 u odnosu na staru CEFTU

CEFTA 2006 je novi moderniji sporazum u odnosu na staru CEFTU i to u četiri oblasti:

1. liberalizacija trgovine
2. modernija pravila koja se odnose na trgovinu
3. nova trgovinska pitanja
4. jače CEFTA institucije

Liberalizacija trgovine

Nova CEFTA 2006 će liberalizovati 90% trgovine:

- sva količinska ograničenja na uvoz i izvoz će biti ukinuta (član 3)
- sve izvozne carine i izvozne takse će biti ukinute (član 4)
- neće se uvoditi nove uvozne carine niti će se postojeće povećavati (član 5)
- carine na sve industrijske proizvode će biti ukinute do 31.12.08, izuzev malog broja proizvoda u 3 zemlje navedenih u aneksu 2 (član 8)
- uvozne carine na poljoprivredne proizvode iz aneksa 3 će biti smanjene ili ukinute (član 10)
- upotreba izvoznih subvencija je zabranjena (član 11)
- pitanja sanitarnih i fitosanitarnih mjera će biti uređena po pravilima Svjetske trgovinske organizacije (član 12)
- postojeće trgovinske barijere će biti ukinute, a tehnički propisi i standardi će biti harmonizovani (član 13)

Modernija pravila

Nova modernija pravila su preuzeta iz pravila Evropske unije i imaju za cilj da omoguće brže uključivanje regiona u EU.

- Članice će pojednostaviti i olakšati carinske procedure (član 14).
- Zabranjena je fiskalna diskriminacija (direktna i/ili indirektna) istog proizvoda koji potiče iz različitih zemalja članica (član 15).
- Ne smije biti diskriminacije u načinu plasmana proizvoda na tržište iz različitih zemalja članica CEFTE (član 19). P

⁵ Regionalna saradnja za razvoj i evropske integracije, Evropski pokret u Srbiji – EPUS, Beograd, 2007. str.26

- ostoje zaštitne mjere koje mogu poduzeti zemlje članice ako primjena CEFTE dovodi do ozbiljnih poremećaja u privredi, štete domaćim proizvođačima, u slučaju dampainga i sl. (članovi 22-25).

Nova trgovinska pitanja

CEFTA 2006 u sporazum postepeno uvodi usluge, investicije, intelektualnu svojinu i javne nabavke. Ove stavke su preuzete iz Svjetske trgovinske organizacije i imaju za cilj da omoguće pristup regiona ovoj organizaciji.

Članice CEFTE će postepeno liberalizirati i tržište usluga u kontekstu evropskih integracija (član 27). Pored toga će stvoriti, održavati i promovisati povoljne uslove za investicije drugih strana (članovi 31-33). Javne nabavke će biti transparentne i dobavljači drugih zemalja će se tretirati jednako kao i domaći (član 35). Članice CEFTE će odobriti i osigurati adekvatnu i efikasnu zaštitu prava intelektualnog vlasništva (patente, žigove, industrijske dizajne i sl.) u skladu sa međunarodnim propisima (član 37-39).

Jače CEFTA institucije

CEFTA 2006 takođe predviđa i osnivanje zajedničke komisije koja će nadzirati i upravljati implementacijom CEFTE. Pomoć komisiji će pružati stalni sekretarijat koji će biti smješten u Briselu (član 40).

Komisija će biti sastavljena od predstavnika članica CEFTE 2006. Komisija će se sastajati po potrebi, a najmanje jednom godišnje. Svaka zemlja članica može tražiti sastanak. Na prvom sastanku, komisija će usvojiti poslovnik o radu. Takođe, komisija može uspostavljati odgovarajuća radna tijela, radne grupe, podkomisije i sl. Komisija će odluke donositi koncenzusom. Komisija će takođe utvrditi i listu medijatora.

CEFTA 2006 ima ugrađene mehanizme za rješavanje sporova. Postoji medijator (član 42) kao i arbitražni tribunal (član 43).

Prednosti CEFTE 2006 u odnosu na bilaterarne sporazume

U praksi će jedan sporazum umjesto 32 bilaterarna sporazuma značiti:

1. veću transparentnost za biznis,
2. lakše administriranje za vladu
3. veću uniformnost
4. bolju disciplinu

To znači da će u regionu svi imati ista pravila što će poboljšati trgovinu, a strani investitori izvan regiona će se lakše odlučiti za ulaganje u region.

Bosna i Hercegovina i CEFTA 2006

Ekonomski pokazatelji

Bosna i Hercegovina ima najveći deficit tekućeg računa u regionu. On iznosi u BiH 18% društvenog bruto proizvoda za razliku od prosjeka jugoistočne Evrope koji iznosi 9%. Bosna i Hercegovina ima veoma mali udio izvoza u ukupnom društvenom bruto proizvodu. Taj udio u BiH iznosi 11% za razliku od prosjeka jugoistočne Evrope koji iznosi 18%. Dakle, Bosna i Hercegovina ima veoma malu pokrivenost uvoza izvozom. Trenutno iznosi 35% što negativno utiče na zaposlenost.

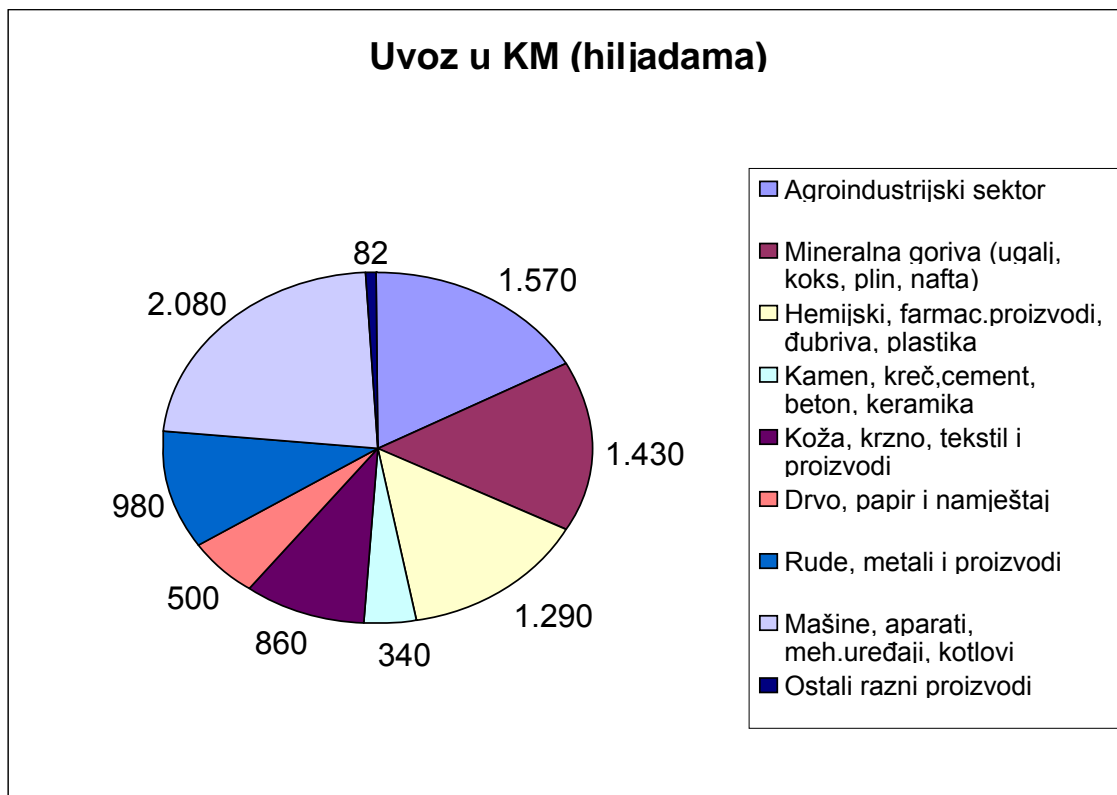
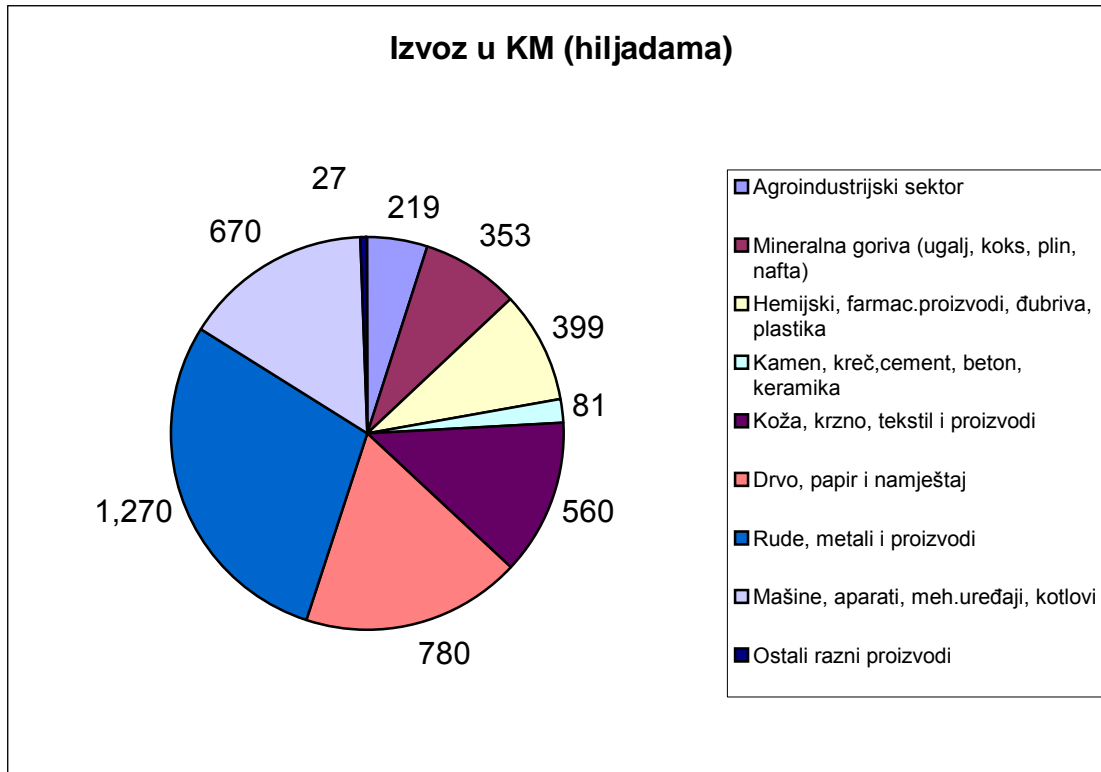
IZVOZ I UVOZ BIH U PERIODU 1998-2005 u hiljadama KM

Godina	Obim robne razmjene	Izvoz	Izvoz	Saldo Trgovinski balans	Pokrivenost uvoza izvozom %
1998	5.661.009	1.064.175	4.596.834	-3.532.659	23,2
1999	6.021.750	1.149.218	4.872.532	-3.723.314	23,6
2000	8.846.999	2.264.390	6.582.609	-4.318.219	34,4
2001	8.971.771	2.341.545	6.630.226	-4.288.681	35,3
2002	9.984.519	2.089.652	7.894.867	-5.805.215	26,5
2003	10.793.419	2.428.235	8.365.184	-5.936.949	29,0
2004	12.435.732	3.012.762	9.422.970	-6.410.208	32,0
2005	14.963.997	3.783.199	11.180.78	-7.397.599	33,8

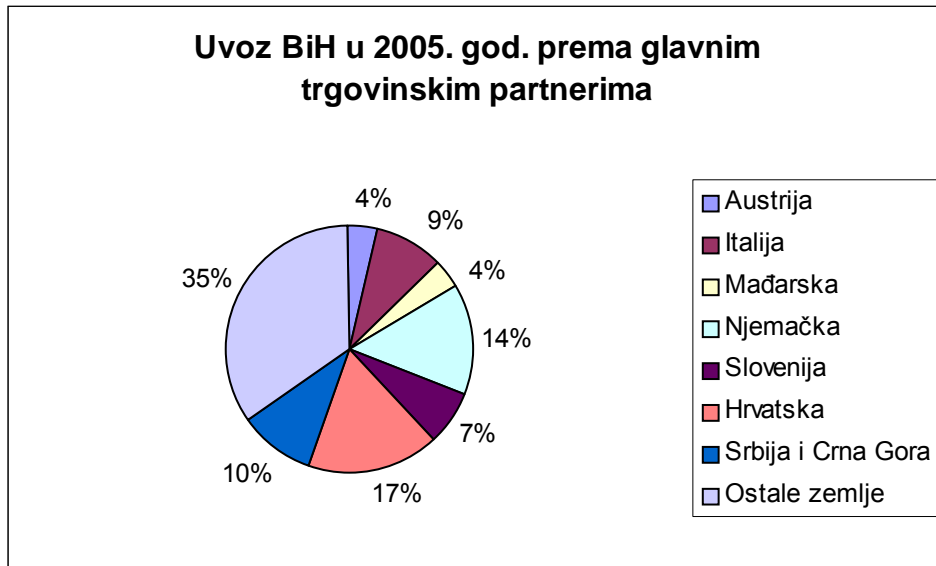
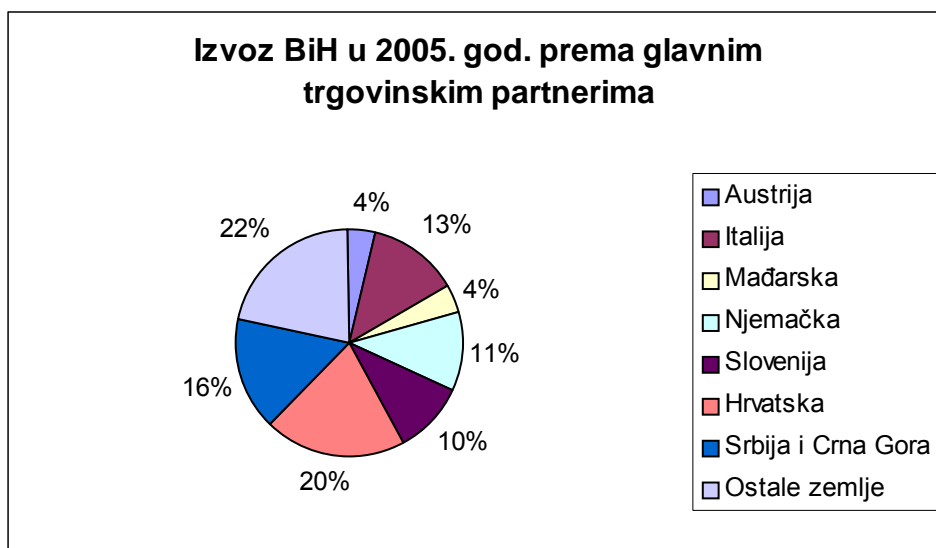
IZVOZ I UVOZ BIH PREMA SEKTORIMA U 2006. godini⁶

OPIS	IZVOZ	UVOZ
Agroindustrijski sektor	219	1.570
Mineralna goriva (ugalj, koks, plin, nafta)	353	1.430
Hemijski, farmac.proizvodi, đubriva, plastika	399	1.290
Kamen, kreč, cement, beton, keramika	81	340
Koža, krzno, tekstil i proizvodi	560	860
Drvo, papir i namještaj	780	500
Rude, metali i proizvodi	1.270	980
Mašine, aparati, meh.uređaji, kotlovi	690	2.080
Ostali razni proizvodi	27	82

⁶ Podaci Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, 2007

IZVOZ I UVOZ PREMA GLAVNIM TRGOVINSKIM PARTNERIMA⁷

⁷ Vanjska trgovina, tematski bilten, Agencija za statistiku, Bosna i Hercegovina, 2006. godina, str 40

Nezaposlenosti u zemljama jugoistočne Evrope⁸

Stopa nezaposlenosti u %

Zemlja	2004	2005⁹
Albanija	14.5	14.7
Bosna i Hercegovina	43	44.5
Bugarska	12	10.1
Hrvatska	13.8	12.3
Makedonija	37.2	36.5
Moldavija	8	6.4
Crna Gora	31.3	27.3
Rumunija	6.3	5.9
Srbija	31.7	31.7
Prosjek regiona	14.9	13.4

U regionu je stopa nezaposlenosti vrlo visoka, a najveća je u Bosni i Hercegovini.

Prioritet za Bosnu i Hercegovinu je da poveća izvoz.

Liberalizacija trgovine

Očekuje se da će CEFTA 2006 liberalizovati 90% trgovine robama. Takođe se očekuje da će CEFTA 2006: utrostručiti trgovinu u regionu, učetverostručiti trgovinu između Zapadnog i Istočnog Balkana i udvostručiti trgovinu unutar Zapadnog Balkana.

⁸ EBRD transitional report, 2006

⁹ Procjena

Trgovina unutar regiona u 2005. godini¹⁰

Uvoz zemalja jugoistočne Evrope u 2005. godini (u procentima)

iz:	Albanija	BiH	Bugarska	Hrvatska	Makedonija	Rumunija	SrbijaiCG
Albanije		0.0	0.0	0.0	0.2	0.0	0.2
BiH	0.1		0.0	2.4	0.3	0.1	3.3
Bugarske	2.5	0.3		0.9	8.1	1.0	3.9
Hrvatske	0.9	22.7	0.3		2.9	0.2	3.6
Makedonije	0.9	0.6	0.2	0.8		0.0	5.2
Rumunije	1.0	0.9	3.5	1.5	4.9		2.7
Srbije i CG	0.7	10.9	0.3	0.9	10.5	0.2	
JIE-7	6.1	35.4	4.3	6.5	26.8	1.4	18.8
EU	70.4	58.2	56.8	65.2	57.9	68.4	51.2
Ostatak svijeta	23.5	6.4	38.9	28.3	15.3	30.2	30.0
Ukupno, milijardi dolara:	2.6	6.3	17.2	18.5	3.2	42.6	11.0

Izvoz zemalja jugoistočne Evrope u 2005. godini (u procentima)

za:	Albanija	BiH	Bugarska	Hrvatska	Makedonija	Rumunija	SrbijaiCG
Albaniju		0.1	0.4	0.2	1.1	0.1	0.4
BiH	0.0		0.1	14.7	1.7	0.2	18.0
Bugarsku	0.0	0.0		0.5	1.6	2.1	1.3
Hrvatsku	0.2	16.6	1.3		6.3	1.0	4.4
Makedoniju	0.8	0.3	2.2	0.9		0.6	8.8
Rumuniju	0.0	0.9	3.5	1.0	0.1		1.7
Srbiju i CG	2.6	14.5	3.6	4.4	27.8	1.0	
JIE-7	3.6	32.4	11.2	21.8	38.6	4.9	34.6
EU	84.1	58.0	55.3	62.0	52.7	68.4	50.1
Ostatak svijeta	12.3	9.6	33.5	16.2	8.7	26.7	15.3
Ukupno, milijardi dolara:	0.6	2.5	10.9	8.9	2.1	26.2	3.8

Bosna i Hercegovina je već najotvorenija zemlja u regionu što se tiče trgovine sa zemljama CEFTE. Udio trgovine sa zemljama jugoistočne Evrope u ukupnoj trgovini je znatno veći u BiH nego u bilo kojoj drugoj zemlji. Podaci se mogu malo razlikovati zbog nepouzdanosti i neusklađenosti statistike u regionu. Prema najnovnijim podacima Pakta stabilnosti, taj udio trenutno iznosi 38% u uvozu roba u BiH. Treba očekivati da će se izvoz iz Bosne i Hercegovine povećati kada i ostale zemlje ukinu trgovinske barijere i otvore svoja tržišta.

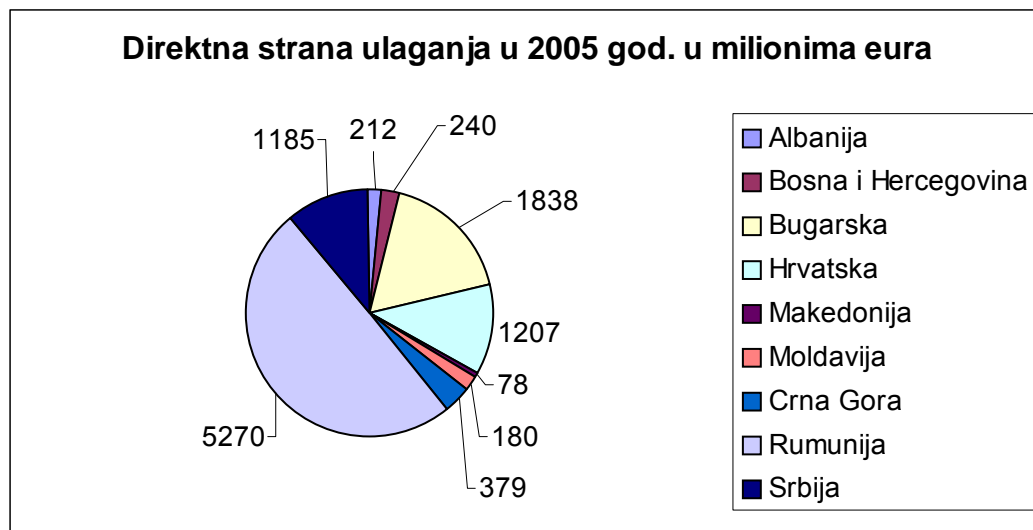
¹⁰ Podaci ministarstava za ekonomske odnose sa inostranstvom Republike Srbije, preneseno u publikaciji Regionalna saradnja za razvoj i evropsku integraciju, Evropski pokret u Srbiji – EPUS, Beograd, 2007., str.27

Direktne strane investicije

Investicije utiču na ekonomski rast i povećanje zaposlenosti. Postoji pozitivan odnos između trgovine i investicija jer liberalna trgovina stimulira investicije. Direktne strane investicije su danas motivisane mogućnostima povećanja produktivnosti i multinacionalne kompanije ulažu u zemlje u tranziciji, gdje je radna snaga jeftinija. Domaća preduzeća mogu imati korist od toga, jer ih strani investitori uključuju u svoj lanac kao domaće snabdjevače. Takođe dolazi do prenosa znanja i modernih tehnologija.

Direktne strane investicije u milionima eura ¹¹

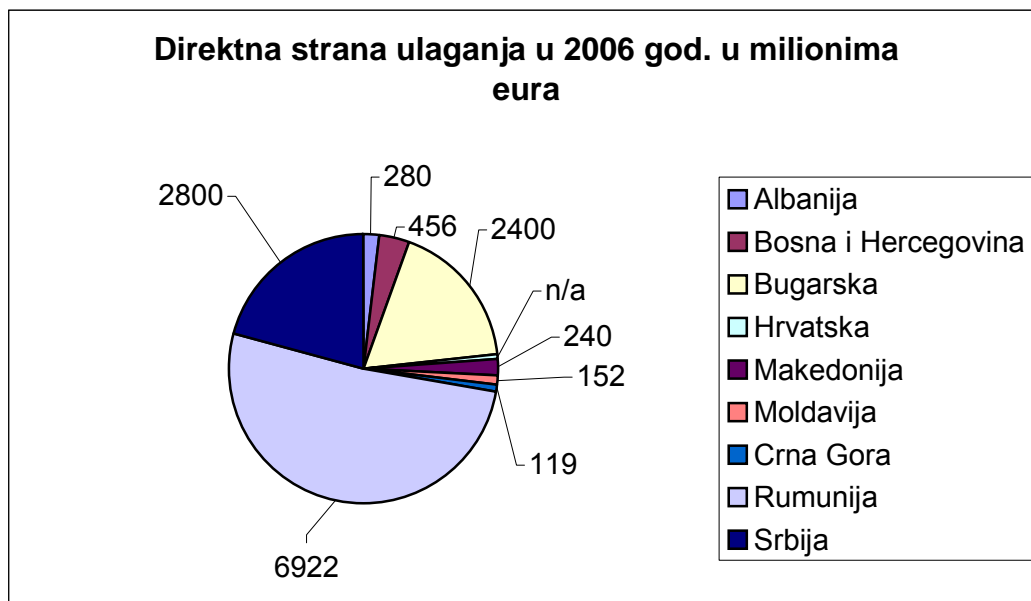
Zemlja	2003	2004	2005	2006
Albanija	142	232	212	280
Bosna i Hercegovina	306	343	240	456
Bugarska	1656	1944	1838	2400
Hrvatska	1546	610	1207	n/a
Makedonija	77	109	78	240
Moldavija	57	104	180	152
Crna Gora	35	44	379	119
Rumunija	1725	4458	5270	6922
Srbija	1088	676	1185	2800
Total JIE-9 ¹²	6631	8520	10589	14576
Total CIE-5 ¹³	5805	14883	19266	15910

¹¹ EBRD transitional report, 2006

¹² Zemlje jugoistočne Evrope

¹³ Zemlje Centralnoistočne Evrope (Češka, Mađarska, Poljska, Slovenija, Slovačka)

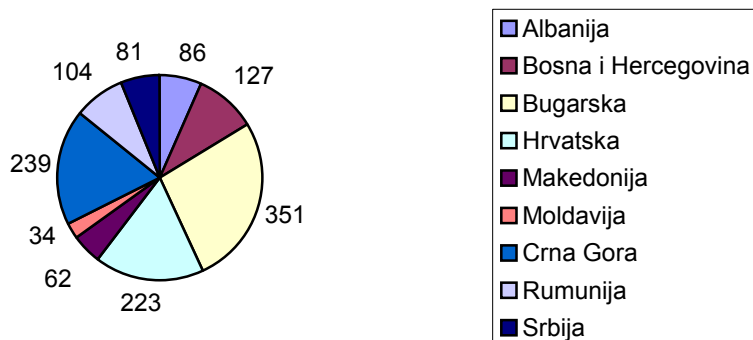
Direktne strane investicije po glavi stanovnika¹⁴

Zemlja	2003	2004	2005
Albanija	51	86	67
Bosna i Hercegovina	88	127	62
Bugarska	237	351	231
Hrvatska	403	223	299
Makedonija	41	62	39
Moldavija	19	34	50
Crna Gora	90	239	240
Rumunija	161	104	161
Srbija	62	81	595
SEE-9	145	208	205
CEC-5	132	299	341

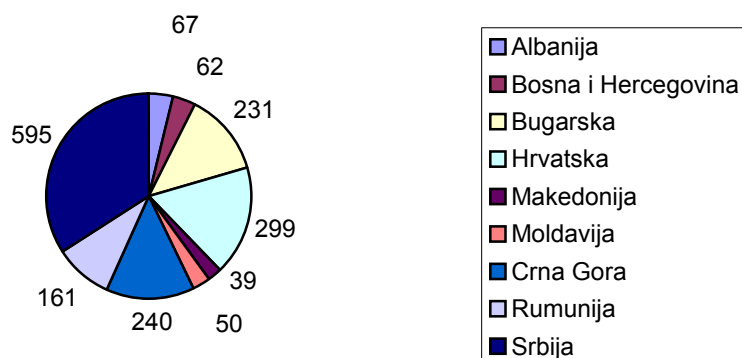
¹⁴ Vienna Institute for International Economic studies, 2006

Direktna strana ulaganja po glavi stanovnika u 2004.

Direktna strana ulaganja po glavi stanovnika u 2005.

Zaštita poljoprivredne proizvodnje

Svaka država vodi računa o svojoj poljoprivrednoj proizvodnji i preradi i shodno tome štiti domaće proizvođače. Prva CEFTA je potpisana 1992. godine i odnosila se samo na nepoljoprivredne proizvode. U početku je bilo predviđeno da se od 1998. godine i trgovina poljoprivrednim proizvodima u potpunosti liberalizuje, ali to se nije desilo. Trgovinske barijere za poljoprivredne proizvode su parcijalno snižene u drugoj polovini devedesetih godina, ali su i dalje ostale relativno visoke.

Skoro 50% zakonodavstva EU se odnosi na zajedničku poljoprivrednu politiku EU i oko 45% budžeta EU troši na poljoprivredu.

Bosna i Hercegovina mora posvetiti veću pažnju svojoj poljoprivrednoj proizvodnji. Na poljoprivredni sektor u Bosni i Hercegovini otpada oko 12% društvenog bruto proizvoda. Ovaj sektor direktno zapošljava oko 24% radne snage.

U raspravama u Parlamentarnoj skupštini BiH, na sastancima radne grupe za poljoprivredu, Komisiji za vanjsku trgovinu i carine se iznosilo da Bosna i Hercegovina treba zaštititi svoju poljoprivrednu proizvodnju od prekomjernog uvoza iz Hrvatske i Srbije. Srbija i Crna Gora i

Hrvatska učestvuju u ukupnom uvozu u BiH iz CEFTA 2006 zemalja sa 97%, a u izvozu sa 96%.

Zaštitne mjere predviđene CEFTOM

Članovima 21-25 CEFTA predviđa načine kako i u kojim slučajevima zemlje članice mogu koristiti zaštitne mjere.

Poteškoće sa platnom bilansom

Ako jedna strana ima problema sa platnim bilansom, može usvojiti restriktivne uvozne mjere (član 25).

Bosna i Hercegovina ne može koristiti ovaj član u zaštiti poljoprivrednih proizvoda sa Hrvatskom i Srbijom iz više razloga. Prvenstveno, teško je dokazati da su teškoće u platnom bilansu uzrokovane prekomjernim uvozom poljoprivrednih proizvoda. Teškoće u platnom bilansu mogu biti uzrokovane nizom drugih problema.

Trgovinski deficit u jednom sektoru ne opravdava protekcionizam. Svaka zemlja ima komparativne prednosti u nekim sektorima (npr. ima nalazišta nafte ili povoljnu klimu i zemlju za poljoprivrednu proizvodnju) i shodno tome suficit u tom sektoru i nepovoljniji položaj u drugim sektorima. Nerealno bi bilo očekivati da jedna zemlja ima suficit u svim sektorima.

Ova mjera se mora primjeniti na sve zemlje, dakle ne može se primjeniti na samo jednu ili dvije zemlje sa kojima postoji deficit.

Državna pomoć

CEFTA 2006 zabranjuje državne izvozne subvencije u bilo kakvom obliku. Svaka zemlja članica CEFTA može preduzeti odgovarajuće mjere ako smatra da druga strana primjenjuje subvencije i na taj način uzrokuje ozbiljne štete za drugu stranu (član 21).

Bosna i Hercegovina je već koristila ovu odredbu protiv Srbije, koja je subvencionirala izvoz poljoprivrednih proizvoda. Bosna i Hercegovina je dobila ovaj slučaj a Srbija je povukla izvozne subvencije.

Anti-damping mjere

Ukoliko neka zemlja članica CEFTA smatra da u trgovini sa drugom stranom dolazi do dampinga (član 22), može preuzeti odgovarajuće mjere. U praksi je vrlo teško dokazati damping, postupak je dugotrajan, iscrpan i detaljan.

Opšte zaštitne mjere

Ako proizvod koji se uvozi u tako povećanoj količini ili pod takvim uslovima može da izazove ozbiljne štete domaćim proizvođačima ili ozbiljne poremećaje u sektoru privrede, zemlja članica CEFTA može da preduzme odgovarajuće bilaterarne zaštitne mjere (član 23).

Ova procedura je komplikovana. Počinje sa konsultacijama u kojima zemlja članica nastoji da riješi problem sa drugom zemljom. Zatim zemlja koja je oštećena obavještava drugu zemlju i

Zajedničku komisiju da namjerava povećati carinsku stopu. Zajednička komisija će zatim ispitati slučaj odmah i dati preporuku.

Postoji ograničenje visine carinske stope kao i ograničenje koliko dugo se može primjenjivati (najduže jednu godinu). Pored toga, mora postojati jasan plan o ukidanju zaštitne mjere.

Specifične zaštitne mjere (član 23 bis)

Ovaj član je uveden na zahtjev Bosne i Hercegovine i odnosi se na poljoprivredne proizvode. Član kaže da ako uvoz poljoprivrednih proizvoda iz zemlje članice CEFTE prouzrokuje ozbiljan poremećaj na tržištu ili domaćim regulatornim mehanizmima druge zemlje, strane će odmah stupiti u konsultacije. Zemlja uvoznica može odmah uvesti zaštitne mjere.

Dakle, ovaj član je daleko fleksibilniji od svih prethodnih. Ne dokazuje se povećan uvoz, ne insistira se na dokazivanju ozbiljnog poremećaja na tržištu, nema uključenosti Zajedničke komisija, niti uslova i procedura za poduzimanje mjera.

Bosna i Hercegovina bi ipak trebala pri korištenju ovog člana da ima bilateralne konsultacije sa partnerom, da pokaže da je imala dobar razlog za uvođenje zaštitnih mjera, da ne pretjeruje sa visinom carinske stope. Treba se uvijek imati u vidu da partner može preduzeti kontramjere.

Literatura

1. Sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006), Sarajevo, april 2007.
2. Regionalna saradnja za razvoj i evropsku integraciju, Evropski pokret u Srbiji – EPUS, Beograd, 2007.
3. Magnus Wijkman : A Reader's guide to CEFTA 2006, Presentation to the Parliamentarians, Sarajevo, 19. july 2007.
4. Magnus Wijkman : Protection measures provided in CEFTA 2006, a comparison of Article 23 and Article 23 bis, Presentation to the Parliamentarians, Sarajevo, 19. july 2007.
5. Magnus Wijkman : Expanding Trade and Investment in South Eastern Europe, Brussels, 18-21 April 2007.
6. Anthony O' Sullivan : Economic Situation in South East Europe and the Role of Trade and Investment, Brussels, 19 April 2007.
7. Lars Nilsson, Regional Trade Agreements: A EU perspective, Brussels, 18-21 April 2007.
8. Regional Free Trade Agreements of Bosnia and Herzegovina: analyses and policy recommendations, CASE, Center for social and economic research, Warsaw, Poland, February, 2007.
9. Vanjska trgovina, tematski bilten, Agencija za statistiku, Bosna i Hercegovina, 2006

Web stranice

www.en.wikipedia.org

www.stabilitypact.org

www.case.com.pl

www.bhas.ba

<http://ec.europa.eu/enlargement>

www.wiiw.ac.at